

Andrew Jamison, Leonardas Rinkevičius

Socialinių judėjimų vaidmuo formuojant viešąjį klimato kaitos diskursą ir žinojimą

Santrauka. Straipsnyje gvildinama klimato kaitos diskurso ir žinojimo raida, remiantis socialinių judėjimų teorija, kuri iki šiol menkai taikyta klimato ir tvaraus, darnaus vystymosi tematiką nagrinėjančioje mokslinėje literatūroje. Prieš aptariant sąryšį tarp socialinių judėjimų ir žinojimo apie klimato kaitą, besiformavusį nuo 1970-ųjų iki šiol, straipsnyje apžvelgiami reikšmingi socialinių judėjimų tyrimai ir teorijos, ypač dėmesį skiriančios žinojimo formavimuisi socialiniuose judėjimuose. Pirmą kartą klimato kaita, kaip visuomenei aktuali problema, aplinkosauginių judėjimų kontekste iškilo 1970–1980-ųjų laikotarpiu. Tuo tarpu skepticizmas šiais klausimais įvairiais keliais formavosi kaip neokonservatyvizmo bei neonacionalistinio judėjimo sudėtinė dalis, politinę reikšmę įgijusi 1980–1990 m. Neoliberalūs judėjimai 1990–2000-ųjų laikotarpiu interpretuojami kaip tokie, kurie – kvėstionuodami radikalias ankstyvojo ekologinio judėjimo nuostatas ir telkdami dėmesį į kaštų-naudos santykį viešojoje politikoje – sukėlė diskursyvią prieštarą, kontroversiją ir tuo pačiu padėjo sutelkti pastarųjų metų visuomenės dėmesį į klimato kaitą kaip bendrą politinę problemą. Galiausiai straipsnyje aptariama, kaip “klimato teisingumo” socialinių judėjimų raida susijusi su globalaus socialio teisingumo judėjimų raida. Straipsnyje priinama prie išvados apie tai, kaip skirtingi socialiniai judėjimai sąlygojo klimato kaitos žinių ir diskurso formavimąsi globaliame darnaus, tvaraus vystymosi diskurso kontekste.

Esminiai žodžiai: socialiniai judėjimai, klimato kaita, viešasis diskursas, aplinkosaugos sociologija, tvari raida.

Keywords: social movements, climate change, public discourse, environmental sociology, sustainable development.

Ižanga¹

Daugybę komentarų, sociologinių bei politologinių išvalgų ir kontroversijų sukėlė nepavykęs Jungtinių Tautų susitarimas dėl klimato kaitos Kopenhagos viršūnių susiti-

kime COP 15 (UN FCCC)² 2009 m. Šiame viešajame diskurse menkai atsispindi sąryšiai tarp derybų eigos ir socialinių judėjimų atstovų, kurie tiesiogiai ar per viešąsias disku-

¹ Norėtume nuoširdžiai padėkoti KTU sociologijos doktorantei, kolegei Neringai Kriaučiūnaitei už didelę pagalbą rengiant šį straipsnį lietuvių kalba.

² United Nations Framework Convention on Climate Change

sijas jose dalyvavo. O juk būtent socialiniai judėjimai įvairiai sąlygojo šios Jungtinių Tautų sutarties aktualumo iškėlimą į viešąją erdvę ir paskatino klimato kaitos tapsmą nepaprastai svarbiu viešojo diskurso aspektu pasaulyje.

Būtent 1970-ųjų aplinkosaugos judėjimų iškelta idėja, kad žmogaus veikla gali keisti žemės klimato būklę, išėjo už akademinų diskusijų objekto ribų bei atvėrė kelią plačioms visuomenės bei politikų diskusijoms. Aplinkosaugos judėjimai numatė socialinį kontekstą, kultūrinę erdvę biochemikams, ekologams, kitiems gamtos mokslininkams bei inžinieriams, skirtą šviesti visuomenę apie aplinkos problemas. Kaip visuomenės švietimo dalis, mokslininkų spėjimas, kad dujų kaupimasis atmosferoje, ypač anglies dioksido, gali – panašiai kaip ir šiltnamyje – pakelti žemės temperatūrą, tapo vieša žinia (Commoner 1971, Ward and Dubos 1972, The Ecologist 1972).

Šiandieninį žinojimą apie klimato kaitą galima įvardinti nesutarimų lauku. Ypatin-gai ginčytinas yra klimato kaitos priežas-tingumas bei galimi jo sprendimo būdai (iš paskutinės diskusijų apžvalgos, žr. Malone 2009, bei iš diskusijos apie nesutarimų prie-žastingumą, žr. Hulme 2009). Tarp daugy-bės skirtingų požiūrių, galima apibendrinti tris pagrindines pozicijas, susijusias su žinia visuomenei apie klimato kaitą, kurios čia bus akcentuojamos kaip dominuojančios, išliekančios bei staiga išskylančios. Siekiant suprasti socialinės kaitos procesus, termino-logija pasiskolinta iš literatūros istoriko bei kultūros teoretiko Raymondo Williamso (1977). Mes ir anksčiau taikėme šias sąvo-

kas, siekdami paaiškinti susidariusias isto-rines įtampas tarp komercinės, akademinės ir pilietinės orientacijos formuojant „žalią-jį žinojimą“ (Jamison 2001, Rinkevicius 2000).

Dominuojanti pozicija yra siejama su ryškiausiais paskutinio dešimtmečio sociali-niais judėjimais ir aktyvistais, kėlusiais poli-tinį sąmoningumą klimato kaitos klausimu bei su tais, kurie skatino sumažinti anglies dioksido emisijų išmetimo į atmosferą kie-kius bei pereiti prie vadinamosios „žemo ly-gio anglies dioksido išmetimų visuomenės“ (*low carbon society*).

Greta egzistuoja kita pozicija, kurios ša-lininkai save vadina „skeptikais“, dėl įvairių priežasčių abejojantys klimato kaitos svar-ba, priešingai kitoms svarstomoms proble-moms, bei aktyviai metantys iššūkį vyrau-jančiajai pozicijai, – pirmiausia abejodami mokslo žinių teisingumu bei jo vardu ke-liamais reikalavimais (pvz. Lomborg 2001, 2007). Naujai besiformuojančios pozicijos pozicijos šalininkai yra įsitikę, kad klimato kaita vyksta ir kad tai turės rimtų pasekmių, jei nebus sustabdyta. Tačiau jie akcentuoja, kad klimato kaitos priežasčių ir pasekmių švelninimas neatsiejamas nuo socialinio tei-singumo ir teisėtumo klausimų. Pozicijos nėra nei tarpusavyje viena kitą paneigian-čios, anei viską apimančios, bet kaip idealios tipiškios kategorijos jos gali būti naudingos, siekiant paaiškinti ryšį tarp socialinių judėji-mų bei klimato kaitos žinių (žinojimo).

Šio straipsnio diskusijos ašis sukasi apie teiginį, kad šios trys nesutariančios pozici-jos susiformavo didžia dalimi dėl besiski-riancio šių socialinių judėjimų požiūrio į

mokslą, jo sampratos. Neokonservatyvūs, ar neonacionaliniai judėjimai, iškilę 1970-aisiais bei politinę reikšmę ypač Jungtinėse Valstijose taip pat ir daugelyje Europos šalių pasiekę 1980-aisiais, turėjo pagrindinę įtaką skeptiškos pozicijos susiformavimui apie klimato kaitą bei kitas svarbias svarstomas aplinkos problemas (Helvarg 1988, Rowell 1996, McCright and Dunlap 2003, Jamison 2004). Minėtų judėjimų atsidavimas konservatyvioms vertybėms ar nuostatomis, apimantis tradicinėmis disciplinomis pagrįstą mokslo žinių koncepciją, padrašino atmesti klimato mokslininkų radinius, kurie, kartu su jų politiniu atstovu, tokiu kaip Al Gore, buvo ypatingai reikšmingi klimato kaitą paverčiant viešų diskusijų problema per praėjusius du dešimtmečius.

Gali būti, kad dauguma iškalingų klimato kaitos diskusijų dalyvių, tokių kaip ir pats Al Gore, palaiko artimus ryšius su kylančiais neoliberaliais, ar “daugiašaliais kapitalistiniais” judėjimais, kurie po Sovietų imperijos žlugimo 1989 m. tapo reikšmingais aktoariais globalinėje politinėje ekonomikoje (Sklair 1997). Šie judėjimai buvo ypač svarbūs formuojant glaudesnius ryšius tarp akademinės bendruomenės ir verslo firmų bei komercializuojant mokslo žinias po visą pasaulį. Ženkiausias jų vaidmuo buvo Jungtinėse Valstijose, kur “akademinio kapitalizmo procesas” buvo ryškiausias (Bok 2003, Slaughter and Rhoades 2004). Mokslo koncepcija, kuri skleidžiama daugelio iškalingų klimato kaitos diskusijų dalyvių, yra tarpdisciplininė, formuojama daugybės klimato tyrimo centrų bei specialistų grupių bei priklausoma nuo organizacinio bei

finansinio konteksto, kuriame mokslo koncepcija kuriama (Gibbons *et al.* 1994, Elzinga 1996, Hunt and Shackley 1999, Yearley 2009).

Pastaraisiais metais plintantis vadinamasis antiglobalizacijos judėjimas yra siejamas su “klimato teisingumu” ir šiuo socialiniu judėjimu bei traktuojamas kaip trečiasis klimato kaitos žinių formavimo būdas, palyginti su (Gibbons *et al.*) suformuluotomis Mode 1 ir Mode 2 koncepcijomis (Della Porta 2007, Chawla 2009). Kaip ir pats antiglobalizacijos judėjimas, klimato teisingumo gynėjai dar neturi aiškiai išreikšto kolektyvinio tapatumo ar bendro tikslo jausmo, todėl jų poziciją klimato kaitos žinojimo srityje tiksliausia apibūdinti kaip besiformuojančią.

Ryšiais tarp socialinių judėjimų bei klimato kaitos mokslo iki šiol menkai tesidomėjo tiek akademikai, tuo labiau – populiarioji literatūra. Rašantieji apie socialinius judėjimus yra linkę juos apibrėžti ir analizuoti visų pirma politiniame ir organizaciniame kontekste, o rašantieji apie klimato kaitą socialinius judėjimus analizuoja konteksto fone, susiteldami dėmesį į konkrečius diskursus, svarstymus bei reikalavimus dalyviams ir institucijoms, susijusioms su klimato kaita. Todėl socialinių judėjimų, kaip formuojančių žinias apie klimato kaitą, sampratos buvo nepaisoma. Intuityviai mes visi žinome, kad sąsajos tarp politikos plačiaja prasme, socialinių judėjimų bei žinių apie klimato kaitą egzistuoja, tačiau nuorodų tik į mokslinę ar populiariąją literatūrą šiuo atžvilgiu yra mažai.

Apibendrinant žinojimo apie klimato

kaitą istoriją iš socialinių judėjimų bei socialinių judėjimų teorijos perspektyvos, siekiama socialinius judėjimus, akcentuojamus klimato kaitos diskurse tik kaip kontekstinio fono veikėjus, perkelti į svarbiausią vietą žinių apie klimato kaitą formavimosi procese. Šis straipsnis bandys atskleisti minėtą socialinių judėjimų vaidmens svarbą, formuojant žinojimą apie klimato kaitą.

Teoriniai požiūriai į socialinius judėjimus

Socialinių judėjimų tyrėjai labai retai prieina vieningos nuomonės, kas tas socialinis judėjimas „iš tikrųjų“ yra. Apibrėžimas visų pirma priklauso nuo konkretaus judėjimo kaip tipiškiausio bei reikšmingiausio pasirinkimo, atskiros terminologijos arba koncepcijos taikymo, nuo tyrėjo išsikeltų tyrimo klausimų, jo požiūrio bei pačios situacijos (Eyerman and Jamison 1991, della Porta and Diani 2006).

Nuo tada, kai Neilas Smelseris (1962) savo klasikiniame veikale *Kolektyvinio elgesio teorija* suskirstė judėjimus į „orientuotus į rezultata“ bei „orientuotus į vertybes“, atsirado takoskyra tarp socialinių judėjimų tyrėjų, ypač tų, kurie sutelkė dėmesį į judėjimus gatvėse, bei tų, kurie telkėsi į „sąjūdį protuose“.. Nepaisant minėtų skirtumų, dauguma apibrėžimų intensyviai taikomi mokslinėje literatūroje, kurių tam tikros bendros savybės ar elementai bus naudojami socialinių judėjimų „darbinio apibrėžimo“ sukūrimui, ką galima įvardinti šio straipsnio tikslu.

Viena vertus, socialiniai judėjimai apibūdinami kaip socialinio elgesio kolektyvinė forma, kas būdinga tik politiniam veiks-

mui. Socialinis judėjimas yra procesas, kurio metu mobilizuojami žmonės bei materialiniai ištekliai siekiant įgyvendinti politinius pokyčius (žr. McAdam, Tarrow and Tilly 2001). Jie naudojami tuo, ką Herbert Kitschelt (1986) savo 1970 m. antibranduolinių judėjimų tyrime įvardino „politinių galimybių struktūromis“ siekiant vieno ar kito politinio tikslo. Socialiniai judėjimai manifestuoja save: reiškiasi per viešai organizuotas protesto formas ar tiesioginius veiksmus, bet minėtieji veiksmai patys iš savęs nesukuria socialinio judėjimo. Jie turi būti tam tikru būdu artimi arba susiję vienas su kitu bei organizuojami arba koordinuojami tam tikros bendros programos. Tai galima įvardinti „kolektyvine tapatybe“, t. y. vertybių, normų, įsitikinimų rinkinys, kuris įgalina juo tikinčius bei besitapatinančius su juo. Žymiausi šių kolektyvinės tapatybės formavimosi aspektų tyrėjai bei teoretikai – Alainas Touraine ir Alberto Melucci bei jų studentai, kolegos (žr. Touraine 1981, Touraine 1988, Melucci 1985, Melucci 1996).

Kita vertus, socialinis judėjimas yra kitoks negu formalizuotos politinės partijos, socialinės institucijos arba kitos vyraujančios politikos formos, kadangi jis „juda“; kitaip tariant, jis turi daugiau neformalaus pobūdžio nei įsitvirtinę, institucionalizuotos politinės ir socialinės organizacijos formos. Remiantis tuo, socialiniai judėjimai yra panašūs į tai, ką Ulrichas Beckas (1992) vadino „subpolitika“. Dauguma teoretikų stengėsi atskirti judėjimus nuo institucijų, organizacijų bei politinių partijų (turbūt labiausiai – Alberoni 1984), dėl to pasikartojančia tema socialinių judėjimų stu-

dijose tapo institucionalizavimo bei profesionalizavimo procesai. Pastaraisiais metais socialiniai judėjimai vis labiau tapatinami su tinklais, tinklaveika bei įvardijami kaip svarbiausi Manuelio Castellso vadinamoje „tinklaveikos visuomenėje“ (Castells 1996), kurioje pagrindinis dėmesys sutelkiamas skirtingų tinklų rūšių atskyrimui, socialinių judėjimų tarpusavio bendradarbiavimui bei komunikacijai socialinio judėjimo viduje (žr. McAdam ir Diani, eds. 2003). Daugelis šiuolaikinių socialinių judėjimų, ne tik siejamų su klimato kaita, išsaugo ryšius virtualioje erdvėje elektroninės komunikacijos bei interneto pagalbos dėka (Garrett 2006).

Ketvirtasis beveik visoms socialinių judėjimų teorijoms būdingas bruožas yra socialinių judėjimų kaip politinio fenomeno samprata, kuri apima tam tikras Jürgeno Habermaso (1984, 1987) įvardyto komunikatyvaus veiksmo formas. Kaip ir kitose socialinių mokslų srityse, taip ir šioje, pastebimas augantis susidomėjimas socialinių judėjimų komunikaciniais, kultūriniais aspektais, t.y. menkas sutarimas kaip geriausiai juos studijuoti bei teorizuoti (žr. Buechler ir Cylke, eds. 1997, Goodwin and Jasper, eds 2004). Dauguma socialinio judėjimo analitikų, aptardami minėtus dalykus, naudoja aplinkos koncepciją (Snow and Benford 1988, Benford and Snow 2000), o kitiems svarbų vaidmenį vaidina emocijos bei aistra (žr. Goodwin *et al.*, eds. 2001). Kiti teoretikai, ypač antropologijoje, skiria ypatingą dėmesį išsiaiškinti, kaip socialiniai judėjimai taiko žinias. Bene labiausiai vietines žinias pritaiko ne Vakarų šalių socialiniai judėjimai (pvz., Aparacio and Blaser 2008; Escobar 2008).

Susipažinimas su socialiniais judėjimais (Eyerman and Jamison 1991) įgalina vartoti tokius terminus, kaip „kognityvinė praktika“ ir „judėjimo intelektualai“, siekiant pabrėžti žinių kūrimo socialiniuose judėjimuose vaidmenį bei apibūdinti asmenis, aktyviai įsitraukusius į jų veiklą. Kognityvinė praktika apibrėžiama kaip idėjų, ideologijų ir/arba pasaulėžiūros (kosmologinio aspekto) prielaidos susiejimas ar integracija su tam tikromis veiklomis arba veiksmų formomis. Įskaitant technologijos vystymąsi, informacijos sklaidą bei praktinį protesto ir konstrukcinės alternatyvos (technologinės dimensijos) demonstravimą. Judėjimas yra suvokiamas kaip organizacinė dimensija, vieša erdvė, pajungianti į kolektyvinio mokymosi procesą kosmologiją ir technologiją, ši kognityvinė socialinių judėjimų praktika yra labai svarbi mokslo ir technologijų sukūrimui bei atkūrimui (Jamison 1988, Jamison 2006). Eyerman ir Jamison (1998) praplečia kognityvinę koncepciją, įtraukdami ir kultūrinę praktiką, taigi didžiausią dėmesį skirdami „tradicijos mobilizacijai“ daugelio socialinių judėjimų kolektyvinėje veikloje. Skirtingų idėjinų tradicijų, įsitikinimų bei ideologijų mobilizavimas bei atradimas dažnai yra svarbus aktyvaus dalyvavimo bei įsitraukimo į socialinius judėjimus procese.

Remiantis šio straipsnio tikslu, socialiniai judėjimai apibūdinami kaip politinio protesto procesas, kuris sutelkia žmogiškuosius, materialinius ir kultūrinius išteklius į tinklus, apjungiančius atskirus subjektus ir organizacijas kartu siekti bendro tikslo. Jie suteikia daugiau erdvės naujoms žinių kūrimo formoms, sociokultūriniam mokymuisi, ir tai yra pagrindinė jų veiklos dalis.

Žinojimo apie klimato kaitą raida

Klimato kaita visų pirma įvardinama kaip visuomenei kelianti susirūpinimą problema, kaip vienas iš daugelio „aplinkos krizės“ aspektų, dariusių įtaką 1970-ųjų aplinkosauginio judėjimo pradžia. Kaip ir kiti socialiniai judėjimai, kurių pradžia siejama su septintojo dešimtmečio studentų neramumais, tokie kaip lyčių lygybės judėjimas, antirasistinis judėjimas, antiimperialistiniai judėjimas, šiuo konkrečiu atveju aplinkosauginiai judėjimai, kurie šitaip pradėti vadinti apie 1970 m., kritikavo žinių kūrimo būdus to meto visuomenėje bei būdus, kuriais studentai buvo šviečiami. Dauguma aktyvių narių (aktyvistų) buvo universitetų ir aukštesniųjų mokyklų studentai, kurių pagrindinė veikla buvo kolektyvinis mokymasis, siejamas su aplinka bei ekologinių krizių sprendimu (McCormick 1991, Jamison 2001). Aplinkosauginių judėjimų kognityvinė praktika buvo grindžiama filosofijos ar sisteminio holizmo kosmologijos, kylančios iš sistemų teorijos, pagrindu bei populiarinama tokiuose veikaluose, kaip Barry Commoner's *Užsidarantis ratas* (1971), *A Blueprint for Survival* (The Ecologist 1972), *Tik viena Žemė* (Ward and Dubos 1972), taip pat reikšminguose Amerikos ekosistemų ekologų Eugene ir Howard Odum darbuose (Hagen 1992). Aplinkosauginiuose judėjimuose, ši ekologinė filosofija ar ekologinė pasaulėžiūra buvo atitinkamai siejama su praktiniu domėjimusi, smulkiaja technologija, kas buvo populiarinama įvairiose knygose, pvz., Ivano Illichiaus (1973) *Tools for Conviviality* ir David Dickson (1974) *Alternative Technology and the Politics of*

Technical Change, bei praktikuojama naujų judėjimų erdvėse ar aplinkose, pvz., „Alternatyviosios technologijos centras“ Velse, „Naujosios alchemijos institutas“ Jungtinėse Amerikos Valstijose bei plačiame spektre gamybos kolektyvų, alternatyvių bendruomenių (Rivers 1975).

1960-ųjų bei 1970-ųjų laikotarpio aplinkosauginiai judėjimai, įgyvendindami pažintinę praktiką, užsiimdami žinių kūrimu, pirmą kartą klimato kaitą identifiko kaip potencialiai reikšmingą socialinę ir politinę problemą. Pavyzdžiui, Barry Commoner'io knygoje *The Closing Circle*, be „keturių ekologijos dėsnių“, yra pateikiama nauja politinė filosofija, arba programa, kuri skaitytą ją supažindina su anglies dioksido emisijų svarba vadinamojo šiltnamio efekto susiformavimo procese:

„Anglies dioksidas turi ypatingą poveikį, nes jis yra skaidrus daugumai saulės spindulių, išskyrus infraraudonųjų spindulių spektrui. Atsižvelgiant į tai, anglies dioksidas yra kaip stiklas, kuris lengvai praleidžia matomą šviesą, tačiau atspindi infraraudonuosius spindulius. Būtent dėl šios savybės stiklas yra naudingas šiltnamiuose šaltuoju metu. Matoma energija, patenkanti į šiltnamį per stiklą, yra absorbuojama dirvožemio į šilumą, kuri sklinda iš dirvožemio infraraudonosios energijos pavidalu. Minėta energija, pasiekusi šiltnamio stiklą, grąžinama atgal, šitaip jame išlaikant šilumą. Kaip ir stiklas, anglies dioksido didelis kiekis ore veikia panašiai kaip milžiniškas energijos vožtuvas. Matoma saulės energija per jį prasiskverbia lengvai; pasiekusi žemę dauguma šios energijos virsta šiluma. Taigi kuo didesnė anglies

dioksido koncentracija ore, tuo daugiau saulės spindulių paliekami žemėje, kaip šiluma“ (Commoner 1971 26–27).

Commoner'io keturi ekologijos dėsniai – „viskas yra susiję su kažkuo kitu“, „viskas turi kažkur patekti“, „gamta žino geriausiai“ ir „ nėra tokio dalyko, kaip nemokami pietūs“ (nemokamų pietų nebūna) – numatė aplinkosauginiams judėjimams pakankamai kosmologinių ar pasaulio žiūros prielaidų, kurios 1970-80-aisiais tapo svarbiomis politikos gairėmis šiaurės vakarų Europos šalyse bei Šiaurės Amerikoje. Politinės kampanijos buvo nukreiptos prieš įvairaus pobūdžio oro bei vandens taršą, cheminių medžiagų naudojimą maisto pramonėje, žemės ūkyje bei ypač – prieš branduolinės energijos vystymą.

Aplinkosauginių judėjimų organizacijos, kartu su studentais bei dėstytojais universitetuose, studijavo aplinkosaugines problemas (Cramer *et al.*, 1987, Jamison *et al.* 1990, Jamison 2001). Jie taip pat studijavo alternatyvius, „aplinkai draugiškus“ energijos, maisto gamybos būdus bei kitus gyvenimui reikalingus dalykus, kurie buvo paremti ekologine pasaulėžiūra. Aktyvistai bei akademikai susivienijo, siekdami išmokti pasigaminti saulės energijos kolektorius, vėjo energijos jėgaines, užauginti natūralius produktus, bandyti gyventi ekologiškesnį gyvenimą, arba, ką mes šiandien įvardytume „*climate-smart*“ (klimatine išmone), t.y. surasti naujos būdus, įgalinančius neišskirti anglies dioksido bei kitų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (iš nesenos apžvalgos, žr. Boyle ir Harper [eds.] 1976). Nyderlanduose, keliuose universitetuose buvo įkurtos „mokslo dirbtuvės“ (parduotuvės), veikiančios kaip

akademinės bendruomenės bendradarbiavimo su plačiąja visuomene židiniai. Daugelyje kitų šalių aplinkosauginiai judėjimai skatina kitas „visuomeninio mokslo“ formas (Irwin 1995). 1970 m. aplinkos apsaugos ir energijos judėjimai paskatino ir naujų idėjų apie mokslą bei technologijas formavimąsi, tiek energijos gamybos srityje, tiek ir bendraja prasme (Commoner 1976, Lovins 1977, Nowotny and Rose, eds 1979, Capra 1982).

Danijoje vietos grupių, veikiančių atsinaujinančios energijos nacionalinėje organizacijoje, iniciatyva, įsteigti kursai daugelyje vietos aukštųjų mokyklų bei įkurtas atsinaujinančios energijos centras Folkecenter, Šiaurės centras Thistedeje, veikiantis iki šiol. 1978 m. Tvindės jaunimo aukštesniosios mokyklos studentai Danijos vakarinėje pakrantėje, netoli dabar įkurtos didžiausios pasaulyje vėjo energijos kompanijos VESTAS, sukūrė tuo metu didžiausią vėjo jėgainę (Jamison 2001). Uvertiūra Danijos tradicijai – Poul la Cour, aukštesniosios mokyklos fizikos mokytojas, 19 amžiuje – vienas iš pirmųjų pasaulyje – pradėjęs sistemingai eksperimentuoti su vėjo energija, siekdamas išgauti elektros energiją. Atsinaujinančios energijos organizacija (OVE, *Organisation for vedvarerende energi*) skatina „pavienių žmonių inovacijas“ iki šiol. Žinoma, Danijos susidomėjimas vėjo energija bei jos plėtote buvo nulemtas ekonominių interesų, t.y. siekis sumažinti valstybės priklausomybę nuo užsienio naftos rinkos, vietinių gamybos tradicijų mobilizacija buvo svarbi kaip pažinimo bei kultūros šaltinis (Jamison 1978).

Skepticizmo klimato kaitos atžvilgiu formavimas

1980-aisiais politinei galiai Šiaurės Amerikoje ir šiaurės vakarų Europoje perėjus į dešiniųjų rankas, pasikeitė aplinkosaugos politikos pobūdis, taip pat ir aplinkosaugos žinių formavimo modelis. Žiūrint iš socialinių judėjimų perspektyvos, dešinieji politikoje reprezentuoja konservatyvias tradicijas, arba kaip jie dažnai nurodo Jungtinėse Amerikos Valstijose, – neokonservatyvias vertybes ir interesus. Šiems neokonservatyviems judėjimams, kurie atsirado kaip organizuota opozicija aplinkosauginiams bei moterų judėjimams 1970-aisiais, būdingi religiniai bei nacionaliniai akcentai (Helvarg 1988, McCright and Dunlap 2000, Austin 2002, Jacques *et al.* 2008).

Daugelyje Europos šalių panašūs judėjimai atsirado kaip opozicija imigracijai bei Europos integracijos procesams. Danijoje taip pat formavosi stipri visuomenės mobilizacija, nukreipta prieš įstojimą į Europos Sąjungą, o tai vėliau įtakojo Danijos Liaudies partijos susikūrimą, kuri daugelyje vietų priminė socialinių judėjimų charakterį, nepaisant to, kad ji tapo teisėta politine partija. Neonacionalistai Europoje priminė neokonservatyvizmo atstovus Jungtinėse Amerikos Valstijose, kadangi laikėsi to, ką galima įvardinti populistine žinojimo samprata; taip pat tikėjo nacionaliniu identitetu bei tradicinių vertybių išsaugojimo svarba. Kaip ir kiti socialiniai judėjimai, jie, galima sakyti, sutelkė žmogiškuosius, materialinius ir kultūrinius išteklius politinio protesto tikslais. Kaip ir daugelis kitų judėjimų, jie susiorganizavo įvairių socialinių tinklų pa-

galba, kurie palengvina suinteresuotų asmenų bendravimo galimybes. Žiniasklaidos, radijo ir televizijos tinklai, taip pat tokie, kaip pavyzdžiui, politinių veiksmų komitetai JAV, pateikė tai, ką galima pavadinti šių judėjimų organizacine dimensija, pagrindu jų kognityvinei praktikai, veiksena. Palyginti neseniai šiuos tinklus ėmė stiprinti Internetas ir įvairios kitos elektroninių ryšių formos, bet netgi iki interneto paplitimo ir pritaikymo plačiosios visuomenės reikmėms, neokonservatizmo ir neonacionalizmo idėjas skleidė nauji tyrimų institutai bei studijų organizacijos, įkurtos Europoje ir JAV (McCright and Dunlap 2003; Jacques *et al.* 2008). Taigi, neokonservatyvi kosmologija (ideologija?) buvo susijusi su specifiniais veiksmiais (pvz., protestais prieš teisę į abortus Jungtinėse Amerikos Valstijose ir prieš imigrantų teises Europoje).

Jau 1970-ųjų diskusijose apie branduolinę energiją, ženkli dalis gamtos mokslininkų, ypač branduolinės fizikos specialistų, pradėjo keisti žinių kūrimo formą bei epistemologinius rėmus, kuriuos skleidė 1970-ųjų naujieji socialiniai judėjimai, ypač aplinkosaugos ir antibranduoliniai judėjimai. Iš tikrųjų 1970-ų energetikos diskursas buvo daug platesnio pobūdžio, apimantis skirtingas mokslo bei technologijų koncepcijas. Šių diskusijų pagrindu galės kilti pozicija, nukreipta prieš daugelio mokslininkų vadinajamą tradicinį mokslą bei, dar konkrečiau, opozicija tiems moksliniams metodams ir technikoms, kurios taps svarbios formuojant ir pagrindžiant žinojimą apie klimato kaitą, sudėtingus visuotinės cirkuliacijos modelius (Lahsen 2005, 2008). Nors tikrai ne visi

klimato kaitos skeptikai yra neokonservatyvūs ar neonacionalistai – daugelis skeptikų tiesiog abejoja sukurtais mokslo teiginiais, – tai buvo neokonservatyvus judėjimas, kurio deklaruojamas skepticizmas, klimato kaitos atžvilgiu, tapo politiškai reikšmingas. Šiuo atveju Danija yra įdomus pavyzdys. Bjørno Lomborgo iškilimas nacionaliniu, o vėliau tarptautiniu lygiu sutapo su tuo metu neonacionalistų judėjimo ir jo politinio sparno – Danijos Liaudies partijos – politinės reikšmės sparčiu augimu Danijoje (Jamison 2004). Nors nesutaria dėl daugelio esminių klausimų, Lomborgą ir Danijos liaudies partiją sieja bendra opozicija tam, kas buvo sutelkta 1990-aisiais į „žaliąją“ politiką Danijoje. Atsižvelgiant į jų kognityvinę praktiką, jie taiko tai, ką galima įvardinti tradicinio mokslo žiniomis, kaštų-naudos analize, susiaurinant objektą iki tų sudėtinių dalių, kurios pasiduoda „kalkuliuojamos“ ir joms galima taikyti naudos, gražos, atsipirkimo kriterijus.

„Žaliojo verslo“ augimas

Tuo pačiu metu, kai priešiškas aplinkosaugai požiūris ėmė formuotis ir plisti 8-ame dešimtmetyje, aplinkosauginiai judėjimai suskilo į daugybę skirtingų organizacijų bei institucijų, siekiant politizuoti kurti žinias (Cramer *et al.* 1987; Jamison 2001). Daugelyje šalių kūrėsi žaliųjų partijos, sparčiai augo profesionalios aktyvistų organizacijos, tokios kaip *Greenpeace*, kadangi dauguma visuomeninių organizacijų, vykdžiusių 7-8-ame dešimtmetyje antibranduolines kompanijas, nusilpo (Eyerman and Jamison 1989). Universitetuose ir naujose aplinkosaugos „idėjų dirbtuvėse“, tokiose kaip Pasaulio iš-

teklių institutas, Vupertalio institutas, ekspertai pradėjo specializuoti žinias į atskiras sritis, tokias kaip atsinaujinančių energijos šaltinių, ekologinės žemdirbystės, galiausiai susijusias su klimato kaita (Jamison 1996).

Taigi labiau profesionalizuotos bei apibrėžtos mokslo žinių kūrimo formos pradėjo išstumti adaptyvias ar alternatyvias mokslo bei technologijų rūšis, plėtotas 1970-ais. Dauguma asmenų, aktyviai veikusių aplinkosauginiuose judėjimuose 1970-aisiais, juos iškeitė į karjerą universitetuose ar vyriausybėje, žiniasklaidoje, versle. 1990-ais visuomenė tapo labiau komercinė bei konkurencinė pasekoje kito socialinio judėjimo (būtent globalizacijos ar neoliberalizmo), o „žaliojo žinojimo“ buvo paverstas labiau komerciniu bei konkuruojančiu. Užuo mokėsi drauge bei bendradarbiau tarpusavyje projektinėje veikloje, didelė dalis žaliųjų žinių kūrėjų nuėjo į verslą (Hajer 1995, Athanasiou 1996, Hoffman 2001).

Ypač Jungtinėse Valstijose, bet taip pat ir daugelyje Europos šalių universitetų, buvo skatinama palaikyti glaudesnius ryšius su privačiomis kompanijomis. Pradžioje 1980-ųjų ryšys tarp universitetų ir privačių kompanijų buvo institucinis, technologijų perkėlimo bei gamybos plėtojimo įstaigos buvo įkurtos daugelyje universitetų, kaip ir visur esantys mokslo parkai, besikuriantys šalia universitetų miestelių. 1990 m. mokslas tapo dar labiau komercionalizuotas, nauji neoliberalūs moksliniai institutai bei įvairūs tyrimų institutai, dažniausiai finansuojami privačių bendrovių, pradėjo steigis ir už universiteto ribų (Bok 2003, Slaughter and Rhoades 2004, Hård and Jamison 2005).

Tokie žinių kūrimo būdai buvo remiami bei skatinami naujų į rinką orientuotų reikalavimų, keliamų mokslui, technologijai, aplinkosaugos politikai, kuri tapo ypatingai svarbi daugelyje Europos šalių, kur socialdemokratų vyriausybės, dažniausiai remiamos žaliųjų partijų 9-ame dešimtmetyje įgyvendino „ekologinės modernizacijos“ politiką, lygiai kaip Clintono–Gore'o administracija Jungtinėse Amerikos Valstijose (Fischer and Schot, 1993, Mol and Sonnenfeld, eds. 2000). Vokietija, Danija, Švedija ir Nyderlandai, kaip ir Europos komisija, ekologinę modernizaciją, kitus aplinkosaugos dalykus stengiasi derinti su ekonomikos augimu. Kai 9-ame dešimtmetyje klimato kaita tapo neatsiejama aplinkosauginės politikos dalimi, ji pradėjo dominuoti tarptautiniuose svarstymuose, tiek Kiote, taip pat ir tarpvyriausybiniuose administracijose, ir mokslinėse patariamiosiose institucijose, pavyzdžiui, Tarpvyriausybiniame klimato kaitos taryboje (IPCC).

Žvelgiant iš socialinių judėjimų perspektyvos, į rinką orientuotos aplinkosaugos, arba vadinamojo „žaliojo verslo“, augimas (Jamison 2001) įgavo formą platesniame neoliberalų judėjime, kurį Leslie Sklair (1997) socialinių judėjimų rėmuose charakterizavo kaip „transnacionalinį kapitalistinį veiksmą“. Ar mes laikome neoliberalizmą socialiniu judėjimu, ar dominuojančia politine ideologija, jis turėjo didelės įtakos aplinkosaugos politikai apskritai bei ypač įtakojo politiką, susijusią su klimato kaita. Didesnė dalis žinių kūrimo veiklos, orientuotos į žaliąjį verslą, sutelkta komerciniuose tinkluose, kur universitetų mokslininkai bei

inžinieriai dirba specifiniuose projektuose, bendradarbiaudami su kompanijomis. Yra keletas „judėjimo intelektualų“ komercinėje žiniasklaidoje, kaip ir privačiose konsultacijų kompanijose, kurie padeda išryškinti klimato kaitos svarbą ekonominiu atžvilgiu. Kartu su Al Gore'u, *New York Times* autorius ir redaktorius Thomas Friedmanas yra turbūt labiausiai matomi šių judėjimų intelektualai. Žaliojo verslo „kognityvinė praktika“ atspindi dominuojančius akademinio kapitalizmo reikalavimus, – skatinti į rinką orientuotas technologines inovacijas, žaliosios gamybos ir vartojimo plėtrą kaip pagrindinį klimato kaitos sprendimo būdą.

Žaliojo verslo kosmologija paremta tikėjimu, kad ekonomikos augimas ir aplinkos apsauga yra susiję tarpusavyje bei priklauso nuo konteksto, o tai gali būti vadinama ekologine modernizacija, ekologiniu veiksmingumu, darniu vystimusi ar žaliuoju augimu. Maarten Hajer žodžiais tariant, 1990 m. svarbiausia ekologinės modernizacijos politiniame diskurse buvo „esminė prielaida, jog ekonomikos augimas ir ekologinių problemų sprendimas iš principo gali būti suderinami. Taigi, kai kurie rėmėjai gali pradėti nuo moralinių pasižadėjimų, tačiau ekologinė modernizacija yra paremta utilitarine logika: „ekologinės modernizacijos esminė idėja yra ta, kad taršos prevencija atsiperka“ (Hajer 1995; 27, „neteršti apsımoka“ – Rinkevičius 2000). Per pastaruosius penkiolika metų, ypač Kinijoje bei kitose Azijos valstybėse ši prielaida yra esminė daugelyje nacionalinių „žaliojo augimo“ programų.

Formuojant klimato kaitos viešąjį diskursą, vienas pagrindinių rinkos ar „žaliojo

verslo“ šalininkų buvo tuometinis JAV viceprezidentas Al Gore' as. Jau savo pirmoje knygoje Gore' as (1993) siejo argumentus dėl ekonomikos augimo su aplinkos apsauga, tai įvardydamas kaip žmonijos „naują bendrą tikslą“. Po Sovietų Sąjungos žlugimo, žlugo „totalitarizmo vienvaldystės“ iššūkis:

Tačiau šiandienos iššūkis – globali ekologinė grėsmė, – ir jos kontrolė gali išsprūsti iš žmogaus rankų. Į šį iššūkį mes turėtume atsakyti naujo pobūdžio organizacijos principu. Šio principo laikymasis yra visokeriopai susijęs su demokratija bei laisvąja rinka (Gore 1993; 277).

Savo knygoje Al Gore'as pateikia „globalų Maršalo planą“, skirtą aplinkos apsaugai, kuriuo numatomos didžiulės investicijos atsinaujinančios energijos kompanijoms bei kitų aplinkai draugiškų technologijų vystymui. 9-ame dešimtmetyje kaip viceprezidentas, Gore'as vedė JAV delegaciją į Kiotą, kur jis buvo vienas iš centrinių rėmėjų to, kas buvo įvardinta kaip skėčio-ir-apyvartos (angl. *cap-and-trade*) metodu kovojant su klimato kaita. Pralaimėjęs 2000 m. rinkimus, Goras kvietė taikyti rinkos mechanizmus, verslo atstovus imtis veiksmų ir atsakomybės už tai, ką jis įvardino klimato kaitos „nepatogia tiesa“.

Judėjimo už klimato teisingumą raida

Pastaraisiais metais sąryšyje su klimato kaita ir šios problematikos viešuoju diskursu iškilo nauja politinio aktyvizmo rūšis, dažnai apimanti pilietinio nepaklusnumo bei tiesioginio veiksmo formas, kuri paskatino kai kuriuos stebėtojus pradėti ją vadinti judėjimu už klimato teisingumą, kaip neatsiejamą platesnio globalinio judėjimo už teisingumą

dalį. Globalinis judėjimas už teisingumą 1990-ųjų pabaigoje, gimstant antiglobalizaciniams protestams, Naomi Klein buvo apibūdinamas kaip „judėjimų judėjimas“, kuris įgauna heterogeninį kylančio subjudėjimo už klimato teisingumą bei platesnio globalaus judėjimo už klimato teisingumą pobūdį (Klein 2000). Tiek judėjime, tiek ir subjudėjime pasireiškia daugybė įtampų bei prieštaravimų, kadangi jie apjungia skirtingas žmonių grupes bei individus, įgyvendinančius politinius veiksmus kovai su neigiamomis globalizacijos pasekmėmis.

Remiantis iškiliais teoretikais Michaeliu Hardtu ir Antonio Negri (2004), XIX a. pabaigoje bei XX a. pradžioje į socialinius judėjimus įsijungė iš principo darbininkų klasės atstovai, arba „masės“, daugiausia nusivylę, pilietinių teisių neturintys pasaulio gyventojai. Nors minios balsai bei susirūpinimas, išreikštas dėl globalizacijos procesų bei klimato kaitos buvo išklaudyti, jų dar nesieja bendri įsitikinimai, galintys tarnauti kaip kosmologinis aspektas socialinių judėjimų kognityvinėje praktikoje. Pasaulio mastu buvo suvoktas judėjimo už klimato teisingumą poreikis, tačiau nuomonės išsiskyrė dėl jo veiklos pobūdžio bei organizavimo. Kaip ir kitų socialinių judėjimų pradinuose etapuose, teoretikų Hardto ir Negri teigimu, globalaus neteisingumo teorijos nėra siejamos su įvairialype praktine veikla; tai dar nėra socialinis judėjimas su nuoseklia arba integruota kognityvine (pažinimo) praktika.

Yra bent trijų tipų subjudėjimai ar socialiniai tinklai, susiję su globaliniu teisingumu, dalyvaujantys įvairiuose tarptautiniuo-

se susitikimuose bei kartais save įvardijantys globalaus judėjimo už teisingumą atstovais. Viena vertus, šios partijos, organizacijos, federacijos bei kitos institucijos yra XIX a.–XX a. pradžios „senųjų“ socialinių judėjimų palikimas, įvairių populistinių, socialistinių judėjimų, kurie tapo integralia politinio žemėlapiu dalimi tiek Šiaurėje, tiek Pietuose, rezultatas. Nuo pat pradžių šių judėjimų ašimi buvo darbininkų bei žemdirbių kova dėl lygybės ir teisingumo. Šiandieniniame pasaulyje savo politinę veiklą jie taip pat grindžia socialistinėmis vertybėmis, įvardydami tai kitais pavadinimais. Sparčiai augančio judėjimo už pasaulinį teisingumą nariai iš įvairių socialistinių partijų bei organizacijų dažnai sudaro sąjungas su skirtingų sričių bei siekių turinčiomis organizacijomis, todėl gali būti sudėtinga pasiekti bendrą susitarimą ar kolektyvinę tapatybę konkrečiose srityse, tokiose, kaip klimato kaita.

Kitas svarbus kylančių judėjimų komponentas, paremtas naujaisiais 1970-ųjų socialiniais judėjimais, ypač aplinkos apsaugos judėjimais, antiimperialistiniais bei moterų išlaisvinimo; visi jie reikšmingi Amerikoje bei Šiaurės Europoje. Minėti judėjimai šiuolaikiniame pasaulyje įsitvirtino nevyriausybinių organizacijų forma, kurioms pradžia davė įvairios problemos bei projektai. Šios organizacijos yra dalykiškas, profesionalus priartėjimas prie politikos; jos labiau įgavo institucinį nei judėjimo pobūdį, ir, kaip dauguma universiteto mokslininkų bei inžinierių, tapo priklausomos nuo išorinio finansavimo, kaip ir didelė jų veiklos dalis (žr. Jamison 1996).

Pastaraisiais metais šie „nauji“ bei „seni“

socialiniai judėjimai buvo papildyti naujos aktyvistų bangos ar kartos bei grupių ir organizacijų, kurios yra labiau konfrontacinio pobūdžio, nei senieji judėjimai, bei labiau orientuojasi į neigiamas globalizacijos pasekmes, įskaitant ir klimato kaitą. 8-ojo dešimtmčio pradžioje vis dažniau pradėjo reikštis grupės, pasivadinusios „aplinkos teisingumu“, jos veikė prieš globalinę neteisybę, dalyvavo kompanijose prieš tarptautinių organizacijų piktnaudžiavimą genetiškai modifikuotais produktais išsivysčiusiose šalyse, taip pat prieš didelės apimties infrastruktūros statybos projektus (užtvankų, oro uostų, tiltų) išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse, taip pat prieš atogrąžų miškų, apskritai biosferos, siekiant ekonominės pažangos, naikinimą (Taylor 1995, Schlosberg 1999, Tokar 2001).

Didžiąja dalimi tai yra organizacijų, sudariusių sąjungas spręsti globalinio neteisimumo klausimus, kompanijos, bet visų pirma yra be galo daug vietinių organizacijų Šiaurėje ir Pietuose, užsiimančių konstruktyvia veikla, kaip atsinaujinantys energijos šaltiniai, ekologiniai gyvenamieji namai, natūralus žemės ūkis. Pastaraisiais metais buvo stengiamasi suorganizuoti daugybę teisingumo judėjimo atstovų susitikimų iš viso pasaulio, aptarti problemas bei pasidalinti patirtimi. Šie įvairūs „socialiniai forumai“ buvo organizuojami tiek tarptautiniu (socialiniai pasauliniai forumai rengiami kiekvienais metais nuo 2000), tiek ir regioniniu, nacionaliniu bei vietos lygiu, ypač Europoje (Fisher and Ponniah, 2003).

Yra juntama geografinė įtampa tarp skirtingų judėjimo už globalinį teisingumą

sudedamųjų dalių, dėl to galima tikėtis ir skirtingo požiūrio bei dalyvavimo sprendžiant specifines klimato kaitos problemas. Klimato teisingumo tendencijos yra vienaip traktuojamos aktyvistų pasaulio Šiaurėje (šiauriniame pusrutulyje), kitaip Pietuose. Labai skirtingi dalyvių gyvenimo potyriai bei lūkesčiai apunkina bendros problemos supratimo bei sprendimo programos sukūrimą. Sąžiningumo bei teisingumo idėjos priklauso nuo istorijos konteksto bei vietos. Kaip paaiškėjo per visą tarptautinę klimato kaitos svarstymų istoriją, aptinkamas didelis požiūrių į klimato kaitą skirtumas tarp industrializuotų, išsivysčiusių Šiaurės šalių ir tų, kurie gyvena besivystančiose Pietų valstybėse (žr. Parks and Roberts 2010).

Be pagrindinio geografinio konflikto, galima išskirti kartų bei intelektines įtampas. Viena vertus, darbininkų organizacijų, socialdemokratų ir komunistų partijų požiūris į modernų mokslą, technologijas bei „modernėjimą“ apskritai yra teigiamas. Technologijų plėtra yra traktuojama kaip pagrindinis politikos dėl klimato kaitos komponentas, tačiau dauguma palaiko branduolinės energijos vystymą, nepaisant tikėjimo tam tikra klimato teisingumo forma (žr. Giddens 2009). Kita vertus, 1970-ųjų naujieji socialiniai judėjimai, visų pirma platus nevyriausybinių aplinkos apsaugos organizacijų tinklas, traktavo klimato kaitą tik kaip aplinkos problemą bei buvo linkę nekreipti dėmesio į socialinius, politinius klimato kaitos padarinius.

Įspėti apie klimato kaitos pokyčius ėmėsi visų pirma palyginti mažos naujų nevyriausybinių organizacijų bei aktyvistų grupės.

Ypač Afrikoje, Azijoje bei Lotynų Amerikoje grupės, susivienijimai, kovojantys už atogrąžų miškų, bioįvairovės išsaugojimą, ginantys vietinių gyventojų teises bei plėtojantys darnios pramonės bei žemės ūkio formas, pradėjo sparčiai vystytis, o kai kurie iš jų pradėjo reikštis tarptautinėse diskusijose dėl klimato kaitos (Chawla 2009, Engler 2009, Vinthagen 2009). Šiaurės Amerikoje ir Europoje kai kurios į darnų vystymąsi orientuotos bei labiau radikalaus pobūdžio aplinkosauginės nevyriausybines organizacijos, kaip OXFAM ar „Žemės draugai“ (angl. *Friends of the Earth*), pradėjo įtraukti į savo darbotvarkę problemas dėl klimato kaitos. Keliose kampanijose dėl klimato kaitos Europoje, taip pat tarptautiniu mastu amerikiečių rašytojo Bill McKibben inicijuotos *350.org* kampanijos metu, pastaraisiais metais buvo surengta daugybė protesto akcijų bei klimato stovyklų, iš kurių labiausiai pastebima buvo aktyvistų, persirengusių poliariniais lokiais. Kopenhagos susitikimo COP15 metu 2009 m. gruodį, buvo suorganizuotos kelios protesto akcijos – didelio masto viešos demonstracijos – gatvėse, ir tikėtina, kad tokio pobūdžio tiesioginės pilietinės akcijos pasikartos ir artimiausiais metais.

Yra pastebimas augantis, tačiau vis dar santykiškai mažas bendradarbiavimas tarp akademinės bendruomenės, universiteto aktyvistų bei vietos bendruomenių siekiant išspręsti klimato kaitos bei kitas aplinkosaugines problemas (Hess 2007, Worldwatch Institute 2010). Inovacijų bei žinių kūrimo naujas formas galima identifikuoti vietinio maisto judėjimuose pasauliniu mastu kaip

ir įvairiuose ne pelno siekiančiuose inžineriniuose projektuose, tokiose srityse, kaip tvaraus transporto, atsinaujinančios energijos ir pigaus ekologiško būsto. Tokio projekto metu architektūros ir kompiuterinio programavimo studentai ir dėstytojai, bendradarbiaudami su vietos būsto tiekėjais ir kaimynystės grupėmis sukūrė nebrangių būstų Rytų Austine, parodydami, ką galima padaryti (Alley Flat Initiative 2009; žr. Jamison 2009).

Deja, tokio pobūdžio veikla daugelio šalių universitetuose atlieka tik antrinį vaidmenį, nors pastaraisiais metais keliuose JAV universitetuose buvo įdiegtos inžinerijos programos dėl tvaraus bendrijos vystymosi (Lucena *et al.* 2010). Kai kurios iš šių programų yra panašaus pobūdžio į institucijų informavimo, o tai buvo būdinga 1970-ųjų universitetuose; tai vadinama tiltų statybos veikla, tačiau šiandien dauguma jų dar turi įgyti įtakos ir teisėtumo, siekiant tapti svarbiais pasaulio politikos žaidėjais dėl klimato kaitos. Auganti komercinė ir verslo vertybių sistema universitetuose apsinkina dėmesio sutelktumą į klimato teisingumą, kam turi būti skiriamas aukštojo mokslo dėmesys.

Išvados

Žvelgiant socialinių judėjimų teoriniu požiūriu, klimato kaita gali būti traktuojama kaip nesutarimų erdvė. Čia parodyta, kad prieštaraujančios pozicijos yra susijusios su platesniais socialiniais, politiniais judėjimais (žr. lent.):

Viena vertus, tai yra tai, ką galima pavadinti „išlikusiu“ požiūriu į žinias apie klimato kaitą, kurios susijusios su platesniais neokonservatyviais ir neonacionalistiniais judėjimais. Šie judėjimai išsirutuliojo kaip atsakas naujiems 1970-ųjų judėjimams, kuriems būdinga tradicinė mokslo ir žinių samprata, siekiant objektyvios tiesos. Dauguma mokslininkų, inžinierių, tarp jų ir fizikų, išsimokslinimą įgijusių 1940-1950-aisiais, kai fizika buvo vienas iš prestižiškiausių mokslų mokslo pasaulyje ir plačiojoje visuomenėje, susijungė su reakcingais žmonėmis, visiškai anti-aplinkosaugininkais, skeptiškai vertinančiais mokslinius teiginius ir rekomendacijas dėl ambicingos klimato kaitos politikos.

Kaip ir Bjorn Lomborg atveju, save vadinantys skeptikais nebūtinai laikosi nekon-

Požiūriai žinių apie klimato kaitą atžvilgiu

	Išlikęs „skeptiцизм“	Dominuojantis „žalioji verslas“	Kylantis „klimato teisingumas“ („climate justice“)
Platesnis judėjimas	neokonservatyvus	neoliberalus	globalus teisingumas
Tobulas mokslas	akademinis, disciplinarinis	verslus, tarpdiscipliniškas	peržengiantis disciplinos ribas
Žinių formos	tradicinis, asmeninis	priklausantis nuo konteksto, privatus	„hibridinis“, viešas, kolektyvinis

servatyviosios ar neonacionalistinės pozicijos visais politiniais klausimais, tačiau kai svarstomas klimato kaitos klausimas, pasitikima tradicinėmis akademinėmis mokslo normomis. Jas 1940 m. suformulavo amerikiečių sociologas Robertas Mertonas, nors jos ilgai buvo matomos daugelio gamtos, socialinių mokslininkų, netgi didesnės visuomenės dalies, kaip mokslinės iniciatyvos vertybių dalis (Merton 1942). Bendruomeniškumo, universalizmo, nesavanaudiškumo, ir ne mažiau organizuoto skepticizmo normos ir toliau turi būti vertinamos, kaip mokslą apibūdinantys veiksniai, nors mokslo praktika iš esmės ir pasikeitė nuo to laiko, kai Mertonas išskyrė jai būdingus bruožus, kaip būdą, padėjusį apginti mokslą nuo komunizmo ir nacizmo. Dauguma skeptikų iš tikrųjų nenaudoja jų savo mokslinėje ar politinėje veikloje, jos naudojamos kaip retoriniai ištekliai kovoje su klimato kaita. Dominuojantis požiūris į žinias apie klimato kaitą atitinka naują žinių kūrimo „metodą“ *Mode2* (Gibbons *et al.* 1994), kuris „nutrina“ tradicines ribas tarp mokslo ir politikos bei ribas tarp akademinio bei verslo pasaulio (Elzinga and Jamison 1995, Hård and Jamison 2005). Atsižvelgiant į tai, mokslas nėra nesavanaudiškas ir nešališkas, bet yra finansuojamas išorinių interesų, siekiant šitaip prisidėti prie politikos formavimo, taip pat technologijų plėtros. Kalbant apie klimato kaitą, tokie su politikos formavimu susiję tyrimai buvo itin svarbūs daugeliui klimato kaitos mokslinių tyrimų centrų, taip pat IPCC³ (Shackley 1996, Hunt and

Shackley 1999, Edwards and Miller 2001, Grundmann 2007). Tokie tyrimai dažnai atliekami projektuose, jungiančiuose mokslininkus, vyriausybę bei verslą, siekiant teikti politinius patarimus bei pelningus klimato kaitos problemų sprendimus. Kaip tokia, ji remiasi skirtingais episteminiais kriterijais nei tradicinis akademinis mokslas; tai skirtingi tyrimo metodai, skirtingos interpretavimo procedūros, skirtingas loginis pagrindimas bei patikrinimas (Elzinga 1985, Elzinga 1996, Jasanoff and Martello 2004, Lahsen 2005, Yearley 2009).

Tuo pačiu metu verslo vertybės, atėjusios pakeisti tradicines akademinės mokslo vertybes, privertė skeptikus bei tradiciškai mąstančius mokslininkus iškelti tiesos klausimą dėl žinių apie klimato kaitą (Lahsen 2008). Vienas žymiausių skeptikų, vadinamas skepticizmo vokalu, yra fizikas Freemanas Dysonas (Dawidoff 2009). Glaudžius ryšius su verslu turintis bei vienas iš pagrindinių šios mokslo srities atstovų Al Gore'as taip pat lėmė interesų konfliktus (McGirt 2007, Broder 2009). Kaip teigė neseniai anapilin iškeliavęs JAV klimato kaitos tyrimų lyderis ir autoritetas, Stanfordo universiteto profesorius Steve'as Schneideris, „net jei Bjornas Lomborgas neegzistuoitų, žiniasklaida vis tiek jį būtų išgalvojusi“ (L. Rinkevičius, interviu su S.Schneideriu ISA kongreso metu, Gioteborgas, 2010 07 14).

Trečiasis požiūris į klimato kaitą, susijęs su susirūpinimu dėl globalaus teisingumo ir sąžiningumo, yra palyginti silpnas šiuo metu, ir jo plėtra ateityje priklausys ne tiek

3 IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change (Tarpvyriausybė klimato kaitos taryba).

nuo tarpdiscipliniškumo, kiek nuo profesinių ir akademinų žinių sąveikos su vietos ir tradicinėmis žiniomis, formuojant „žaliasias žinias“ (Jamison 2001, 2010). Nors pastaraisiais metais išaugęs gerų pavyzdžių skaičius tapo įkvėpimo ir mobilizacijos šaltiniu, ypač maisto produktų ir energijos srityse, tačiau kol kas nėra išvystytos bendros teorinės ir konceptualios sistemos. Pasulyje, kuriame universitetai tampa ypač orientuoti į rinką, o žinios tampa preke, tarpdisciplininis ir tarpkultūrinis žinių formavimas nėra remiamas ar suprantamas.

Ar besiformuojantis judėjimas už klimato teisingumą galės plėtoti naują požiūrį į žinias, kurios neatitinka tradicinių, taip pat ir komercinių požiūrių? Kaip galima idėjas apie pasaulio teisingumą ir pilietiškumą derinti su praktiniais darnaus vystymosi eksperimentais: taip, kad kolektyvinio mokymosi procesas iš tikrųjų vyktų? Kokia turėtų iš tikrųjų būti integruota pažinimo apie klimato teisingumą praktika?

Kadangi klimato kaita yra visa apimanti

ir daugialypė problema, būtina skatinti vadinamąją „hibridinę vaizduotę“, sudarytą iš gamtos ir socialinių, vietos ir globalių, akademinų ir aktyvistų teikiamų žinių naujų kombinacijų (Jamison 2008, Jamison and Mejlgaard 2010). Šiuo požiūriu, fizikų, tokių, kaip Vandana Shiva ir Fritjof Capra, linkstančių į aplinkosaugą, pastangos, gali teikti įkvėpiančius vaidmenų pavyzdžius, modelius. Savo raštuose tiek Vandana Shiva, tiek ir Fritjof Capra bandė per daugelį metų derinti skirtingų sričių mokslo žinias su asmenine patirtimi bei pateikė savo žinias populiariai, plačiai visuomenei prieinama forma (pvz., Capra 1982, Capra 2002, Capra 2008, Shiva 1988, Shiva 2000, Shiva 2005). Abi sukūrė tyrimų bei švietimo centrus bei dalyvavo įvairiose politinėse kampanijose bei debatuose. Daug kas priklausys nuo to, kaip sėkmingai kylančių judėjimų už klimato teisingumą „judėjimų intelektualai“ sukurs viešąsias erdves ar tinklus, kuriuose mokslininkai, inžinieriai, piliečiai galės bendradarbiauti, keistis žiniomis.

LITERATŪRA

Alberoni, Francesco. 1984. *Movement and Institution*. Columbia University Press.

Alley Flat Initiative. 2009. <http://thealleyflatinitiative.org/> accessed 11/02/09

Aparacio, Juan and Blaser, Mario. 2008. „The „Lettered City” and the Insurrection of Subjugated Knowledges in Latin America“ in *Anthropological Quarterly*, Winter.

Athanasίου, Tom. 1996. *Divided Planet. The Ecology of Rich and Poor*. Little Brown and Co.

Austin, Andrew. 2002. „Advancing Accumulation and Managing Its Discontents: The U.S.

Antienvironmental Countermovement“ in *Sociological Spectrum* 22.

Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society. Towards a New Modernity*. Sage.

Benford, Robert D. and Snow, David. 2000. „Framing Processes and Social Movements: An Overview and an Assessment“ in *American Journal of Sociology* 26.

Bok, Derek. 2003. *Universities in the Marketplace: the Commercialization of Higher Education*. Princeton University Press.

Boyle, Godfrey and Harper P. (eds.) 1976. *Radical Technology*. Wildwood.

- Broder, John M. 2009. „Gore’s Dual Role: Advocate and Investor“, *The New York Times*, November 2.
- Buechler, S and Cylke, F. (eds.). 1997. *Social Movements: Perspectives and Issues*. Mayfield.
- Capra, Fritjof. 1982. *The Turning Point: Science, Society and the Rising Culture*. Simon and Schuster.
- Capra, Fritjof. 2002. *The Hidden Connections*. Doubleday.
- Capra, Fritjof. 2008. *The Science of Leonardo*. Anchor Books.
- Castells, Manuel. 1996. *The Rise of the Network Society*. Blackwell.
- Chawla, Ambika. 2009. „Climate Justice Movements Gather Strength“, in Worldwatch Institute, *State of the World 2009*. Earthscan.
- Commoner, Barry. 1971. *The Closing Circle*. Knopf.
- Commoner, Barry. 1976. *The Poverty of Power*. Knopf.
- Cramer, Jacqueline, Eyerman, Ron and Jamison, Andrew. 1987. „The Knowledge Interests of the Environmental Movement and Its Potential for Influencing the Development of Science“ in S Blume *et al.* (eds.) *The Social Direction of the Public Sciences*. Dordrecht: Reidel.
- Dawidoff, Nicholas. 2009. „The Civil Heretic“ in *The New York Times Magazine*, March 29.
- della Porta, Donatella and Diani, Mario. 2006. *Social Movements. An Introduction*. Blackwell.
- della Porta, Donatella (ed.). 2007. *The Global Justice Movement: Transnational and Cross-national Perspectives*. Paradigm Publishers.
- Dickson, David. 1974. *Alternative Technology and the Politics of Technical Change*. Fontana.
- Ecologist. 1972. *A Blueprint for Survival*. Penguin Books.
- Edwards, Paul N. and Miller, Clark A. (eds.). 2001. *Changing the Atmosphere: Expert Knowledge and Environmental Governance*. The MIT Press.
- Elzinga, Aant. 1985. „Research, Bureaucracy and the Drift of Epsietmic Criteria“ in B Wittrock and A Elzinga (eds.) *The University Research System*. Almqvist & Wiksell.
- Elzinga, Aant. 1996. „Shaping Worldwide Consensus: The Orchestration of Global Change Research“ in A. Elzinga and C Landström (eds.) *Internationalism and Science*. Taylor Graham.
- Elzinga, Aant and Andrew Jamison. 1995. Changing Policy Agendas in Science and Technology in S. Hasanoff *et al.* (eds.) *Handbook of Science and Technology Studies*. Sage.
- Engler, M. 2009. *The Climate Justice Movement Breaks Through*, at www.yesmagazine.org, accessed 25/02/10.
- Escobar, A. 2008. *Territories of Difference*. Duke University Press.
- Eyerman, Ron and Jamison, Andrew. 1989. „Environmental Knowledge as an Organizational Weapon: The Case of Greenpeace“ in *Social Science Information*, 2.
- Eyerman, Ron and Jamison, Andrew. 1991. *Social Movements. A Cognitive Approach*. Polity.
- Eyerman, Ron and Jamison, Andrew. 1998. *Music and Social Movements*. Cambridge University Press.
- Fischer, Kurt and Schot, Johan (eds.) 1993. *Environmental Strategies for Industry*. Island Press.
- Fisher, W. and Ponniah, T. (eds.). 2003. *Another World is Possible*. Zed Books.
- Garrett, R. Kelly. 2006. „Protest in an Information Society: A Review of Literature on Social Movements and New ICTs“ in *Information, Communication and Society* 9(2).
- Gibbons, Michael *et al.* 1994. *The New Production of Knowledge*. Sage.
- Giddens, Anthony. 2009. *The Politics of Climate Change*. Polity.
- Goodwin, Jeff and Jasper, James M. (eds.). 2004. *Rethinking Social Movements: Structure, Meaning and Emotion*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Goodwin, Jeff, Jasper, James M. and Polletta, F. (eds.). 2001. *Passionate Politics: Emotions and Social Movements*. The University of Chicago Press.
- Gore, Al. 1993. *Earth in the Balance*. Plume
- Grundmann, Reiner. 2007. „Climate Change and Knowledge Politics“ in *Environmental Politics*, 16(3).
- Habermas, Jurgen. 1984. *The Theory of Communicative Action. Volume 1*. Polity.

- Habermas, Jurgen. 1987. *The Theory of Communicative Action. Volume 2*. Polity.
- Hagen, J. 1992. *An Entangled Bank. The Origins of Ecosystem Ecology*. Rutgers University Press.
- Hajer, Maarten. 1995. *The Politics of Environmental Discourse*. Oxford University Press.
- Hardt, Michael and Negri, Antonio. 2004. *Multitude*. Penguin.
- Helvarg, David. 1988. *The War Against the Greens*. Sierra Club Books.
- Hess, David. 2007. *Alternative Pathways in Science and Industry. Activism, Innovation and the Environment in an Era of Globalization*. The MIT Press.
- Hoffman, Andrew. 2001. *From Heresy to Dogma: An Institutional History of Corporate Environmentalism*. Stanford University Press.
- Hulme, Mike. 2009. *Why We Disagree About Climate Change*. Cambridge University Press.
- Hunt, J and Shackley, S. 1999. „Reconceiving Science and Policy: Academic, Fiducial and Bureaucratic Knowledge“ in *Minerva* 37.
- Hård, Michael and Jamison, Andrew. 2005. *Hubris and Hybrids: A Cultural History of Technology and Science*. Routledge.
- Illich, Ivan. 1973. *Tools for Conviviality*. Harper and Row.
- Irwin, Allan. 1995. *Citizen Science*. Routledge.
- Jacques, P, Riley Dunlap and M Freeman. 2008. „The organisation of denial: Conservative think tanks and environmental skepticism“ in *Environmental Politics* 17.
- Jamison, Andrew. 1978. „Democratizing Technology“ in *Environment*, January-February.
- Jamison, Andrew. 1988. „Social Movements and the Politicization of Science“ in J Annerstedt and A. Jamison (eds.) *From Research Policy to Social Intelligence*. Macmillan.
- Jamison, Andrew. 1994. „Western Science in Perspective and the Search for Alternatives“ in Salomon J.J. et al. (eds.) *The Uncertain Quest. Science, Technology and Development*. UN University.
- Jamison, Andrew. 1996. „The Shaping of the Global Environmental Agenda: The Role of Non-Governmental Organizations“ in Lash et al. (eds.) *Risk, Environment, Modernity*. Sage.
- Jamison, Andrew. 2001. *The Making of Green Knowledge. Environmental Politics and Cultural Transformation*. Cambridge University Press.
- Jamison, Andrew. 2004. „Learning from Lomborg: Or Where Do Anti-Environmentalists Come From?“ in *Science as Culture*, June.
- Jamison, Andrew. 2006. „Social Movements and Science. Cultural Appropriations of Cognitive Praxis“ in *Science as Culture*, March.
- Jamison, Andrew. 2008. „To Foster a Hybrid Imagination: Science and the Humanities in a Commercial Age“ in *NTM* 16:1.
- Jamison, Andrew. 2009. *Educating Sustainable Architects. Reflections on the Alley Flat Initiative at the University of Texas*. Unpublished manuscript
- Jamison, Andrew. 2010. „In Search of Green Knowledge“ in S Moore (ed.) *Pragmatic Sustainability*. Routledge.
- Jamison, Andrew, Eyerman, Ron, Cramer, J. and Læssøe, Jeppe. 1990. *The Making of the New Environmental Consciousness. A Comparative Study of the Environmental Movements in Sweden, Denmark, and the Netherlands*. Edinburgh University Press.
- Jamison, Andrew and Eyerman, Ron. 1994. *Seeds of the Sixties*. University of California Press.
- Jamison, Andrew and Niels Mejlgaard. 2010. „Contextualizing Nanotechnology Education: Fostering a Hybrid Imagination in Aalborg, Denmark“ in *Science as Culture* 19.
- Jasanoff, Sheila and Martello, Marybeth (eds.). 2004. *Earthly Politics: Local and Global in Environmental Governance*. The MIT Press.
- Keck, Margaret and Sikkink, Kathryn. 1999. *Activists beyond borders: advocacy networks in international politics*. Cornell University Press.
- Kitschelt, Herbert P. 1986. „Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies“ in *British Journal of Political Science* 16.
- Klein, Naomi. 2000. *No Logo: no space, no choice, no jobs*. Flamingo.
- Lahsen, Myanna. 2005. „Seductive Simulations: Uncertainty Distribution Around Climate Models“, *Social Studies of Science* 35.
- Lahsen, Miana. 2008. „Experiences of Mode-

rinity in the Greenhouse: A cultural analysis of a physicist "trio" supporting the backlash against global warming" in *Global Environmental Change* 18.

Lomborg, Bjorn. 2001. *The Skeptical Environmentalist*. Cambridge University Press.

Lomborg, Bjorn. 2007. *Cool It: the skeptical environmentalist's guide to global warming*. Knopf.

Lovins, Amory. 1977. *Soft Energy Paths*. Penguin.

Lucena, J, J. Schneider and J Leydens. 2010. *Engineering and Sustainable Community Development*. Morgan and Claypool.

McAdam, Doug and Diani, Mario (eds.). 2003. *Social Movements and Networks*. Oxford University Press.

McAdam, Doug, Tarrow, Sidney, and Tilly, Charles. 2001. *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press.

McCright, A and Dunlap, Riley. 2000. „Challenging Global Warming as a Social Problem: An Analysis of the Conservative Movement's Counter-Claims“ in *Social Problems* 47(4).

McCright, A and Dunlap, Riley. 2003. „Defeating Kyoto: The conservative movement's impact on climate change policy“ in *Social Problems* 50 (3).

McGirt, E. 2007. „Al Gore's 100 Million Makeover“ in *Fast Company*, July 1.

Malone, E. 2009. *Debating Climate Change*. Earthscan.

Melucci, Alberto. 1985. The Symbolic Challenge of Contemporary Movements in *Social Research* 52 (4).

Melucci, Alberto. 1996. *Challenging Codes*. Cambridge University Press.

Merton, Robert. 1942. „Science and technology in a democratic society“ in *Journal of Legal and Political Sociology* 1.

Mol, Arthur and Sonnenfeld, David (eds.) 2000. *Ecological Modernization Around the World: Perspectives and Critical Debates*. London: Frank Cass.

Moore, Steven A. (ed.). 2010 *Pragmatic Sustainability*. Routledge.

Nowotny, Helga and Hilary Rose (eds.) 1979.

Counter-movements in the Sciences: the Sociology of the Alternatives to Big Science. Reidel.

Parks, B. and J. Timmons Roberts. 2010. „Climate Change, Social Theory and Justice“, *Theory, Culture and Society* 27.

People's Agreement. 2010. People's Agreement of Cochabamba, World People's Conference on Climate Change and the Rights of Mother Earth, <http://pwccc.wordpress.com/2010/04/24/peoples-agreement/#more-1584>, žr. 2010.06.11.

Rinkevičius, Leonardas. 2000. „Ideology of Ecological Modernization in 'Double-Risk' Societies. A Case Study of Lithuanian Environmental Policy“ in Gert Spaargaren, Arthur Mol and Fred Buttel (eds.) *Environment and Global Modernity*. London: Sage.

Rivers, Patrick. 1975. *The Survivalists*. London: Eyre Methuen.

Rowell, A. 1996. *Green Backlash. Global Subversion of the Environment Movement*. Routledge.

Schlosberg, David. 1999. *Environmental Justice and the New Pluralism*. Oxford University Press.

Shackley, S. 1996. „Global Climate Change and Modes of International Science and Policy“ in A Elzinga and C Landström (eds.) *Internationalism and Science*. Taylor Graham.

Shiva, Vandana. 1988. *Staying Alive. Women, Ecology and Development*. Zed Books.

Shiva, Vandana. 2000. *Stolen Harvest. The Hijacking of the Global Food Supply*. South End Press.

Shiva, Vandana. 2005. *Earth Democracy. Justice, Sustainability and Peace*. South End Press.

Sklair, Leslie. 1997. „Social Movements for Global Capitalism: the transnational capitalist class in action“ in *Review of International Political Economy* 4(3).

Slaughter, Sheila and Rhoades, Gary. 2004. *Academic Capitalism and the New Economy*. Johns Hopkins University Press.

Smelser, Neil. 1962. *Theory of Collective Behavior*. Routledge and Kegan Paul.

Snow, David and Benford, R. 1988. „Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization“ in *International Social Movement Research* 1.

Taylor, Bron (ed.) 1995. *Ecological Resistance Movements. The Global Emergence of Radical and Popular Environmentalism*. Albany: SUNY Press.

Tokar, Brian. (ed.) 2001. *Redesigning Life? The Worldwide Challenge to Genetic Engineering*. Zed Books.

Touraine, Alain. 1981. *The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements*. Cambridge University Press.

Touraine, Alain. 1988. *Return of the Actor*. University of Minnesota Press.

Vinshagen, S. 2009. The Birth of a Glo-

bal Climate Justice Movement, at <http://resistancestudies.org>, accessed 25/02/10.

Ward, B. and Dubos, R. 1972. *Only One Earth*. Penguin.

Williams, R. 1977. *Marxism and Literature*. Oxford University Press.

Worldwatch Institute. 2010. *State of the World 2010*. Earthscan.

Yearley, Steve. 2009. Sociology and Climate Change after Kyoto. What Roles for Social Science in Understanding Climate Change? in *Current Sociology* 57(3).

ABSTRACT

THE ROLE OF SOCIAL MOVEMENTS IN SHAPING THE CLIMATE CHANGE KNOWLEDGE AND PUBLIC DISCOURSE

The article is aimed at discussing the role of social movements in shaping the climate change knowledge and public discourse from the perspective of social movement theory, which has been relatively neglected in the scientific literature on climate change and knowledge. The article reviews relevant studies and theories of social movements with special attention to the role of knowledge making in social movements. It discusses the shaping and identity of social movements and relations between social movements and climate change knowledge from the 1970s to the present. The paper traces the emergence of climate change as an issue of public concern within the context of the environmental movements of the 1970s and 1980s. By contrast, paper argues that climate skepticism was shaped, in significant ways, by the neo-conservative and neo-nationalist movements that grew to political significance in the 1980s and 1990s. The neo-liberal movements of the 1990s and 2000s – albeit providing controversial views, food for public debates and narrowing the discourse to cost-benefit based approaches to climate change - are seen to have helped shaping the recent rise to public attention of climate change as an overarching political problem. In the concluding section, the article discusses how concerns with “climate justice” have emerged as part of a social movement for global justice, and contrasts the different social movements that have affected and influenced the making of climate change knowledge.

Gauta: 2010 08 20

Pateikta spaudai: 2010 12 08

Alborgo Universitetas
Pletros ir planavimo institutas
Fibigerstraede 13
9220 Aalborg Ø
Danija
El. paštas: andy@plan.auc.dk

Sociologijos katedra
Socialinių mokslų fakultetas
Kauno technologijos universitetas
K.Donelaičio g. 20, LT-44239, Kaunas
El. paštas: leonardas.rinkevicius@ktu.lt